

УДК 347.132.6

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ ВАД ВОЛІ ТА ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ ПІД ЧАС УКЛАДЕННЯ ПРАВОЧИНІВ

Альона БАХАСЬВА,

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються правочин і недійсний правочин крізь призму волі та волевиявлення, що у вітчизняній теорії права і класифікації юридичних фактів допускає віднесення їх до групи правомірних дій або неправомірних дій. Автором статті дійсні правочини як правомірні дії та недійсні правочини як неправомірні відносяться до різних категорій юридичних фактів, незважаючи на вживання визначення «правочин» до обох категорій. Однак у разі віднесення недійсних правочинів до правопорушень необхідно враховувати діалектичну єдність обов'язкових елементів правопорушення: заподіяння шкоди, неправомірного волевиявлення (дії), правового зв'язку між неправомірною дією та завданою шкодою і волею у вигляді вини порушника.

Ключові слова: правочини, недійсні правочини, воля волевиявлення, формування волі.

CERTAIN ELEMENTS OF THE FAULTS OF INTENTION AND EXPRESSION OF WILL WHILE CONCLUDING TRANSACTIONS

Alona BAKHAIIEVA,

Applicant of the Department of Civil Law Disciplines
of the Faculty № 4 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

SUMMARY

The author of the article has analyzed the transaction and invalid transaction through the prism of intention and expression of will, which allows them to be long to a group of lawful or wrongful actions for the domestic theory of law and the classification of legal facts. The author of the article differentiates actual transactions as lawful actions and invalid transactions as unlawful actions to different categories of legal facts, despite the use of the definition of "transaction" in relation to both of the se categories. However, while assigning invalid transactions to offenses, it is necessary to take into account the dialectical unity of the obligatory elements of the offense: cause of a harm, unlawful expression of will (action), the legal relationship between the wrongful action and caused harm and the will in the form of offender's guilt.

Key words: transactions, invalid transactions, intention of will expression, formation of an intention.

Постановка проблеми. Ухвалений 16 січня 2003 р. Цивільний кодекс (далі – ЦК) України не усунув низку прогалин, які спричинили проблеми визнання правочинів недійсними, і викликав нові питання щодо теоретичного осмислення концептуальних положень недійсності правочинів, подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання в цій сфері відносин. Реакцією судів на неврегульованість означених правовідносин стало ухвалення постанови № 9 Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [1]. Одним із дискусійних у науці цивільного права було і залишається питання вад волі та волевиявлення під час укладання правочинів як умов дійсності правочину та їхнього місця в системі юридичних фактів. Варто зазначити, що недосконалість низки положень цивільного законодавства, непослідовність нормативно-правових актів, які регулюють суміжні цивільні правовідносини, лише сприяють збільшенню кількості цивільних справ про визнання правочинів недійсними. Як справедливо зауважив В.В. Вітрянський, здебільшого такі способи захисту використовуються недобросовісними боржниками для ухилення від відповідальності у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням договору [2, с. 803]. З огляду на окреслений стан речей, існує пласт теоретико-практичних аспектів, що залишився недостатньо дослідженим і дискусійним.

Актуальність теми дослідження. Науковий потенціал дослідження проблем недійсних правочинів не зменшується і сьогодні. В Україні серед останніх дисертаційних досліджень можна виділити кандидатські дисертації Н.С. Хатнюк «Заперечні угоди та їх правові наслідки» (2003 р.), В.О. Кучера «Нікчемні правочини» (2004 р.), В.І. Жекова «Правочини, які порушують публічний порядок за цивільним законодавством України» (2006 р.), О.В. Перова «Недійсність правочину, який порушує публічний порядок» (2010 р.), І.В. Давидової «Недійсність правочинів, укладених внаслідок помилки та обману» (2011 р.), О.І. Длугош «Недійсність правочинів з дефектами волі» (2013 р.), К.В. Скиданова «Воля і волевиявлення в правочині» (2015 р.). Чималою є й кількість наукових публікацій із відповідної проблематики в збірках статей і в юридичних наукових періодичних виданнях.

Проте, незважаючи на інтерес науковців до проблем недійсних правочинів, сьогодні ще виникає немало теоретичних і практичних питань навколо блоку правочинів, укладених із порушенням вимог законодавства, зокрема й тих, що стосуються вимог єдності волі та волевиявлення учасників правочину, і досі не існує єдиної позиції щодо юридичної природи недійсних правочинів та їхнього місця в системі юридичних фактів.

Мета і завдання статті – на підставі результатів наукових доробків і доктринальних положень у сфері недійсних правочинів визначити окремі елементи вад волі та волеви-

явлення під час укладання правочинів як умови дійсності правочину та їхнє місце в системі юридичних фактів.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на значний обсяг досліджень недійсних правочинів, у сучасній цивілістичній доктрині досі не склалося єдиної думки стосовно правової класифікації вад волі та волевиявлення під час укладання правочинів як умови дійсності правочину та щодо їхнього місця в системі юридичних фактів.

Більшість учених радянської цивілістичної школи виділяли чотири [3] умови дійсності правочину, які у взаємній єдності і дозволяють виокремити правочин серед інших юридичних фактів. Нам імпонує думка О.А. Пушкіна, який зупинився на п'яти умовах дійсності правочину [4, с. 212–213]. Правочини повинні вчинятися належною особою правочину. Правочин повинен бути спрямований на виникнення конкретних, обумовлених тільки ним правових наслідків, тобто має бути єдністю волі і волевиявлення. Правочини мають вчинятися за умови вільної та повної згоди їх учасників. Воля сторін в правочині повинна бути вільним волевиявленням, позбавлена впливу з будь-якого боку шляхом насильства, погрози, обману тощо. Зміст правочину не може суперечити цивільному законодавству і моральним принципам суспільства. У разі вчинення правочину необхідно обов'язково дотримуватися передбаченої законом форми (простої чи нотаріальної), якщо порушення цієї форми призводить за законом до визнання правочину недійсним. У трьох із п'яти ознаках правочинів воля та волевиявлення виступають як ознаки їхньої дійсності.

З того часу окремі елементи вад волі та волевиявлення під час укладання правочинів традиційно поділялися на дві групи: 1) без внутрішньої волі на укладання правочину; 2) внутрішня воля сформувався неправильно.

До таких належать правочини, зроблені під впливом помилки, обману, насильства, зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною, під впливом тяжких обставин, вчинених дієздатною фізичною особою, яка в момент вчинення не усвідомлювала значення своїх дій і (або) не могла керувати ними (ст. ст. 225, 229–233 ЦК). Характерна риса зазначених недійсних правочинів – невідповідність волевиявлення (яке має цілком відповідати вимогам закону) справжній волі особи, якої немає, або вона склалася поза дійсним бажанням особи укласти правочин. У правочині підмінюється воля сторони правочину на волю сторонньої особи, яка протиправно впливає на волю сторони [5, с. 297].

Відповідно до ч. 1 ст. 229 ЦК України, якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Помилка особи в правочині в науці іменується оманою [6]. У разі укладання недійсного правочину внаслідок омани воля особи формується в результаті неправильних уявлень про дійсні (реальні) умови правочину або про обставини реальної дійсності, однак без протиправного наміру іншої сторони. Головна відмінність помилки від омани в тому, що помилка формується без протиправного наміру контрагента, а здебільшого виникає через необачність, самовпевненість, непоінформованість, переоцінку власного досвіду [7]. Водночас до уваги повинна братися не будь-яка омана, а лише та, що має істотне значення. Узгаляючи ці випадки, ми класифікуємо їх таким чином:

1) у разі *помилки в характері правочину* – сторони помиляються у визначенні самого правочину, наприклад, укладають договір оренди майнового пая, у разі надання речі на зберігання застосовують правила договору безоплатного користування річчю. Так, у справі № 723/26/14-ц суд касаційної інстанції, залишаючи без змін рішення апеляційного суду, яким визнано недійсним договір дарування житлового будинку, виходив із того, що, укладаючи оспо-

рюваний договір дарування, позивач помилився щодо фактичних обставин правочину та його природи, що вплинуло на його волевиявлення під час укладання договору дарування замість договору довічного утримання [8];

2) *помилка в предметі правочину (помилка в якості предмета)* має місце, коли учасники правочину під час укладання правочину помилково мали на увазі різні речі, і така помилка була з'ясована лише під час передачі речі, наприклад, покупець бажає придбати взуття з натуральної шкіри, а йому продають зі штучної, оскільки продавець не знав про наміри покупця. Так, у справі № 6–372цс16 суд встановив, що наявність чи відсутність помилки – неправильного сприйняття позивачем фактичних обставин правочину, що вплинуло на волевиявлення особи під час укладання договору дарування замість договору довічного утримання, суд визначає не тільки за фактом прочитання сторонами тексту оспорюваного договору дарування та роз'яснення нотаріусом суті договору, а й за такими обставинами, як: вік позивача, його стан здоров'я та потреба у зв'язку з цим у догляді й сторонній допомозі; наявність у позивача спірного житла як єдиного; відсутність фактичної передачі спірного нерухомого майна за оспорюваним договором даруванням обдаровуваному та проживання позивача в спірній квартирі після укладання договору дарування.

Не є помилкою щодо якості речі неможливість її використання або виникнення труднощів в її використанні, що сталися після виконання хоча б однією зі сторін зобов'язань, які виникли із правочину, і не пов'язані з поведінкою іншої сторони правочину. Не має правового значення помилка щодо розрахунку одержання користі від вчиненого правочину [1];

3) *помилка в особі контрагента* має місце, коли особу помилково приймають за однофамільця чи особа повторно звертається в установу для надання послуги і з'ясовується, що в ній вже не працює той робітник, який останнього разу був виконавцем послуги. Так, у справі № 522/2038/14, ухвалюючи рішення про задоволення позовних вимог, суд першої інстанції, з висновками якого погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, дійшов висновку, що позивачка, надаючи нотаріально посвідчену згоду на укладання договору купівлі-продажу квартири, помилилася стосовно істотних умов оспорюваного договору, а саме – ціни квартири й особи-покупця [9];

4) *помилка в праві* – це випадки, коли особи перебували в омані щодо підстави правового регулювання правочину. Наприклад, уклали договір постачання під час дії мораторію на ввіз. Так, у справі № 6–25376св10 апеляційний суд не врахував змісту п. 5 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи», за яким на 2009–2010 рр. введено мораторій на примусове виселення із житла, в якому зареєстрована фізична особа-іпотекодавець, і це житло є єдиним житлом іпотекодавця, у разі якщо відсотки за іпотечним житловим кредитним договором сплачуються своєчасно або з максимальною затримкою до двох місяців, а також документально врегульовано питання реструктуризації боргу на узгоджених із банком умовах, виселення буде неможливим.

Відповідно до ч. 1 ст. 230 ЦК України, якщо одна зі сторін правочину навмисно ввела другу сторону в оману щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин визнається судом недійсним. Якщо було навмисне введення особи в оману щодо дійсних умов правочину, внаслідок чого сторона укладає невигідний для себе договір, такі недійсні правочини іменуються вчиненими під впливом обману. Обман може виражатися у двох формах:

1) в активній формі, коли стверджуються неправдиві факти про правочин, його елементи; заперечуються

недоліки; перебільшення; підробки тощо. Так, у справі № 668/13508/14-ц суд дійшов висновку, що неправдиве повідомлення батьків, які є одночасно законними представниками неповнолітньої або малолітньої особи, про відсутність прав дитини на майно, що передається в іпотеку, не може бути підставою для визнання іпотеки недійсною за позовом батьків, які зловживали своїми правами законних представників дитини, а може спричинити інші наслідки, передбачені законодавством, які застосовуються органами опіки та піклування [10];

2) у пасивній формі, коли навмисно замовчуються дійсні факти: ненадання повної документації; приховування інформації тощо. Так, у справі № 6-7184св08 судом установлено, що 31 травня 2007 р. між ВАТ «Донецьксілбуд» і відповідачами був укладений та нотаріально посвідчений договір купівлі-продажу 70/100 частин будівель автобаз. Відповідачі навмисно замовчували наявність обставин, що можуть перешкодити вчиненню правочину, а саме – відсутність у них наміру сплачувати за придбання майна 3 млн. 900 тис. грн. Унаслідок дій відповідачів позивач навмисно був введений в оману щодо вартості майна, яку мали намір сплатити за його придбання відповідачі, замовчуючи існування обставин, які могли перешкодити вчиненню правочину з боку позивача.

Головний елемент цих недійсних правочинів – прямий намір контрагента або третіх осіб, які діють на прохання контрагента, ввести сторони в оману. Як вказують науковці, обман може стосуватися не тільки умов правочину, але й перебувати за межами правочину, наприклад, стосуватися мотиву і цілей правочину [11, с. 85].

Ч. 2 ст. 230 ЦК України встановила виняток із загального правила визнання правочину недійсним двосторонній реституції, яке полягає у двократному розмірі відшкодування завданих збитків і можливості стягнути моральну шкоду зі сторони, яка вдалася до омани.

Омана в правочинах не поширюється на випадки, коли помилка стосується мотивів укладання правочину.

Відповідно до ч. 1 ст. 231 ЦК України, правочин, вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного тиску з боку другої сторони або з боку іншої особи, визнається судом недійсним. Насильство – фізичний або психологічний вплив на особу-учасника правочину або її близьких із метою спонукання особи до укладання правочину. Особа, що укладає невідповідний для себе правочин, виражає волю під впливом заповіданих фізичних чи моральних страждань. Під час вирішення спорів про визнання недійсним правочину, вчиненого особою під впливом насильства, судам необхідно враховувати, що насильство має виражатися в незаконних, однак не обов'язково злочинних діях. Насильницькі дії можуть вчинятися як стороною правочину, так і іншою особою – як щодо іншої сторони правочину, так і щодо членів її сім'ї, родичів тощо або їхнього майна. Факт насильства не обов'язково має бути встановлений вироком суду, поставленим у кримінальній справі [1].

Водночас не обов'язково, щоб контрагент сам здійснював цей вплив, необхідно, щоб він знав про примус і використовував цю обставину на свою користь.

ЦК України вже не містить легальних посилань на погрозу в правочині, але науковці відмежовують категорії «насильство» [12; 13] і «погроза» [14]. Погроза – це протиправний психічний вплив за допомогою слів або дій, що викликає в особи побоювання заповідання їй або її близьким майнової чи немайнової шкоди. Однак не кожна погроза є підставою для визнання правочину недійсним. Підстави для визнання погрози: 1) повинна бути тісно пов'язана із правочином (погроза і правочин мають бути підставою і слідством); 2) повинна бути реальною (погрозу необхід-

но здійснити щодо блага, яке вже існує); 3) повинна бути практично здійсненою (особа повинна мати змогу здійснити протиправну дію); 4) значною (тобто здатною в разі її вчинення заподіяти дійсно серйозні наслідки). Водночас не має значення, походить погроза від контрагента правочину чи від третіх осіб, головне – вигодоотримувачем має бути особа, з боку якої погроза висувалася [15, с. 189].

Відповідно до ч. 1 ст. 232 ЦК України, правочин, який вчинено внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони із другою стороною, визнається судом недійсним. Зловмисна угода представника однієї сторони з іншою має місце, коли воля особи, яку представляють, підмінюється волею представника. Характерним для даного виду правочину є те, що має місце змова, і, як наслідок, реалізація протиправного правочину – виникнення несприятливих наслідків для особи, яку представляють. Не має значення, чи отримав учасник такої угоди будь-яку вигоду від укладання правочину або від заподіяння шкоди майну особи, яку представляють.

За своїми ознаками такого роду дії характеризуються: укладанням правочину під час дії інституту представництва; суб'єктивним елементом – прямим наміром (зловмисною угодою представника і контрагента); об'єктивним елементом – спрямованістю на досягнення майнової вигоди за рахунок довірителя.

Збіг тяжких обставин (хвороба, скрутне матеріальне становище тощо) – такі обставини, за яких практично виключається нормальне формування волі, що передбачає укладання правочину у вкрай невідповідних умовах (*кабальні умови*) (дороге майно продане за безцінь, за дуже низьку плату виконується трудовітська робота за договором підрядку). Поняття кабальних умов у науці не є загально узгодженим, тому зупинимось на панівних позиціях. Перша охоплює два моменти: об'єктивний і суб'єктивний:

- об'єктивний момент – за правочином здійснено зовсім не еквівалентне (не рівнозначне) надання;
- суб'єктивний момент охоплює очевидність цієї обставини для обох сторін.

Відсутність одного з елементів виключає можливість визнання правочину на вказаній підставі недійсним.

Друга позиція виходить з наявності двох обов'язкових умов:

- особа вчиняє правочин під впливом тяжкої для неї обставини. Тяжкими обставинами Є.О. Харитонов називає важке майнове становище особи, яке виражається у відсутності засобів, необхідних для нормального існування людини, наприклад, для придбання предметів першої необхідності (продуктів харчування, ліків тощо). Це може бути зумовлене не тільки станом самої фізичної особи, а й становищем її близьких (наприклад, хвороба дружини, батьків, дітей тощо);

- у другій умові охоплюються два моменти – об'єктивний і суб'єктивний, про які йшлося вище.

Правочин, зроблений *дієздатною фізичною особою, яка в момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій і (або) не могла керувати ними* внаслідок психічного тимчасового розладу, нервового потрясіння тощо. Для визначення наявності такого стану на момент укладання правочину суд повинен призначити судово-психіатричну експертизу. Характеристика такого правочину полягає у двох аспектах: по-перше, у суб'єктивному – особа повинна бути цілком дієздатною, але не усвідомлювати значення своїх дій і (або) неможливість керувати ними; по-друге, в об'єктивному – правочин повинен погіршувати права самої особи чи інших осіб, чиї цивільні права або інтереси порушені.

Як зазначають науковці, у разі визнання такого правочину недійсним йдеться про тимчасовий стан, за якого осо-

ба внаслідок функціональних розладів психіки, порушення фізіологічних процесів в організмі або інших хворобливих станів не може розуміти значення своїх дій або керувати ними. Стан, за якого особа не усвідомлює своїх дій, може мати одну із трьох форм вияву: вольову, інтелектуальну та кумулятивну. Вольова форма полягає в тому, що особа, хоч і усвідомлює свої вчинки, більш або менш адекватно оцінює навколишні обставини, але не може керувати своїми діями. Інтелектуальна форма вияву такого стану означає, що особа не розуміє значення своїх дій, хоча і може керувати ними. За кумулятивної форми в людини відсутня здатність як розуміти значення своїх дій, так і керувати ними.

Аналіз досліджуваної літератури щодо зазначеного питання дозволив виділити кілька основних підходів до визначення волі та волевиявлення як умови дійсності правочину та їхнього місця в системі юридичних фактів. Варто зазначити, що в науці точиться полеміка з питання, чому надавати головне місце – волі чи волевиявленню. Ми можемо поділити позиції авторів на три групи. Автори першої групи стверджують, що оскільки правочин – це дія, то і її наслідки пов'язуються з волевиявленням. Друга позиція базується на посиленні, що волевиявлення неможливе і, головне, породжується волею, отже, головне в правочині – це внутрішня воля особи. Третя позиція, з якою ми можемо погодитися, оцінює волю і волевиявлення тільки в їх поєднанні.

До першої групи авторів варто віднести О.А. Красавчикова, який зазначав, що, вказуючи на необхідність вольових актів із боку конкретних осіб для руху більшості цивільних правовідносин, не варто вважати тотожними реальне існування правовідносин і психічний стан суб'єктів під час існування юридичних відносин, учасниками яких вони є [16, с. 99]. І.А. Спасибо волю розуміє як процес формування в людини, спрямований на вчинення правочину, який проходить три стадії: «виникнення потреби й усвідомлення способів її задоволення; вибір способу задоволення потреби; прийняття рішення про вчинення правочину». Тому внутрішня воля полягає у формуванні мотиву, уявлення про правову мету правочину, у прагненні її досягнення, обранні способу для цього [18, с. 23]. І.П. Політова визначає волю як автономну, незалежну поведінку учасника відносин, яка не залежить від волі інших осіб, припускаючи можливість вибору способу досягнення своїх власних потреб. Право на свободу волі та її вираження водночас підтримує досягнення принципу безперешкодного здійснення цивільних прав і обмеження цього принципу, обмежує цивільні права [18, с. 9].

Правова позиція вищезазначених науковців передбачає розуміння волі виключно в психологічній площині, що обґрунтовано викликало сумніви, з поступовим зміщенням акцентів із такого її бачення на волю в соціальному сенсі [19, с. 28–31]. Головні заперечення висловлювалися, спираючись на штучність поділу розуміння волі в психологічному та соціальному сенсі, адже це можливо лише за певної теоретичної абстракції. Насправді, там, де є вольовий процес, воля завжди у своєму соціальному змісті виступає одночасно і як певний психологічний акт [20, с. 156].

До другої групи авторів варто віднести М.М. Агаркова, який вказував, що правовідносини «не припиняються від того, що їхні учасники сплять, про них не думають або навіть не знають про них. Боржник не перестає бути боржником від того, що він забув про свій борг або не знав про нього (наприклад, опинившись боржником як спадкоємець)» [21, с. 144]. Д.Д. Грімм вказував на необхідність відрізняти в кожному конкретному випадку саму дію як форму прояву волі зовні, спонукальний мотив до здійснення дії або кінцеву мету її та об'єктивний результат, на який він спрямований і який є засобом для досягнення кінцевої мети [22, с. 96].

До третьої групи авторів варто віднести В.А. Ойгензихта, який визначає волю як психічне регулювання поведінки, що полягає в детермінованому і мотивованому бажанні досягнення поставленої мети, у виборі рішення, розробці шляхів, засобів і застосування зусиль для їх здійснення [23, с. 24]. О.І. Длугош вказує на те, що воля фізичної особи на вчинення правочину – це внутрішній цілеспрямований психічний процес на вчинення юридичної дії, спрямованої на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків, а волевиявлення – це зовнішній прояв волі особи не забороненими законом способами, що робить її доступною для інших осіб і є засобом досягнення правової мети правочину [24, с. 7–8].

Отже, воля формується особою шляхом усвідомлення нею того, що відбудеться, правової мети та звичайних бажань і їх втілення у формі, сприйнятній і зрозумілій іншим особам. Тому вчені виділяють дві фази такого психодієвого процесу – воля та волевиявлення, і, як правильно зазначено, «боротьба між словом та волею» особи проходить через всю класичну юриспруденцію» [25, с. 137].

Завдяки виразу волі особи зовні, вона має стати зрозумілою іншим.

Зовнішній вираз волі іменується волевиявленням. Отже, внутрішня стадія формування волі перебуває, насамперед, у психічній площині, а зовнішня – у площині дій. Зіставлення внутрішнього та зовнішнього процесів з очевидністю демонструє численні складнощі, які спіткають їх взаємоузгодження. Крім того, що той психічний процес, який є суто внутрішньою сферою людини, в яку не втручаються (якщо не брати до уваги правопорушення) інші особи зі своїм світоглядом, може не збігатися (часто це так і буває) з тим, що виражено зовні, під час вчинення правочину, тобто втілено у волевиявленні, існують значні труднощі під час переходу із площини психіки в площину реальї. Цілком можливо, що, вчиняючи правочин, особа «зовсім не хоче того результату, який мається на увазі правочином, або що вона, вчиняючи правочин, не має наміру виконувати зобов'язання, які вона взяла на себе, і їх виконання не хоче» [25, с. 42].

Висновки. Аналіз правочину та недійсного правочину крізь призму волі та волевиявлення для вітчизняної теорії права та класифікації юридичних фактів допускає віднесення їх до групи правомірних або неправомірних дій. Дійсні правочини як правомірні дії і недійсні правочини як неправомірні виявляються спочатку віднесеними до різних категорій юридичних фактів, незважаючи на використання визначення «правочин» щодо обох категорій. Однак у разі віднесення недійсних правочинів до правопорушень необхідно враховувати діалектичну єдність обов'язкових елементів правопорушення: заподіяння шкоди, неправомірного волевиявлення (дії), правового зв'язку між неправомірною дією та завданою шкодою і волі у вигляді вини порушника. Визначення цивільного правопорушення саме через сукупність об'єктивних та суб'єктивних елементів його правопорушення, проте для визнання його недійсним достатньо лише однієї об'єктивної ознаки – його невідповідності нормам цивільного законодавства.

Список використаної літератури:

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.ligazakon.ua/document/view/VS090583?edition=2009_11_06.

2. Брагинский М.И. Договорное право / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – Книга 1 : Общие положения. – Изд. доп., стереотип. – М. : Статут, 2002. – 848 с.
3. Гражданское право / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М., 2002. – С. 287.
4. Советское гражданское право / под общ. ред. В.Ф. Маслова, А.А. Пушкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – Ч. 1. – К. : Вища школа, 1983. – С. 212–213.
5. Цивільне право України : у 2-х ч. : [підручник] / за заг. ред. Р.Б. Шишки, В.А. Кройтора. – Ч. 1. – Х. : ХНУВС, 2008. – 516 с.
6. Макарчик В.С. Основы римского частного права : [навчальний посібник] / В.С. Макарчик – 2-е вид., доп. – К. : Атіка, 2003. – С. 184–186.
7. Зайцев О.Л. Правочины з вадами волі / О.Л. Зайцев // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – Випуск 36. – Харків, 2007. – С. 364–369.
8. Ухвала Колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 12 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62058375>.
9. Постанова Колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 12 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62226476>
10. Постанова Колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 9 листопада 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63392986>
11. Гражданское право : [учебник] / под ред. А.С. Сергеева, Ю.К. Толстого. – 6-е изд., перераб. и доп. – Т. 1. – М. : Велби, 2002. – 305 с.
12. Колодяжний М.Г. Насильницькі вимагання майна в Україні : кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : [монографія] / М.Г. Колодяжний ; за ред. В.В. Голіни ; Акад. прав. наук України, Ін-т вивч. проблем злочинності. – Х. : Кроссрод, 2010. – 288 с.
13. Влада і насильство : [зб. наук. ст.] / за ред. О.М. Кривуля. – Х. : Ун-т внутріш. справ, 1997. – 198 с.
14. Куций Р. В. Погроза як спосіб вчинення злочину у кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Р.В. Куций ; Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2015. – 20 с.
15. Цивільне право України : [навчальний посібник] : у 2-х ч. / за заг. ред. В.А. Кройтора, О.С. Кухарева, М.О. Ткалича. – 6-е вид., переробл. і доп. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 384 с.
16. Красавчиков О.А. Юридические факты в советском гражданском праве / О.А. Красавчиков. – М. : Госюриздат, 1958. – С. 99.
17. Спасибо І.А. Набуття права власності : [монографія] / І.А. Спасибо – К. : НДІ приват. права і підприємництва, 2009. – 170 с.
18. Политова И.П. Категория воли в гражданском праве России : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / И.П. Политова ; Государственный социально-гуманитарный университет. – М., 2014. – 28 с.
19. Братусь С.Н. Юридические лица в советском гражданском праве : понятие, виды, государственные юридические лица / С.Н. Братусь // Учен. тр. – М. : Юрид. изд-во Министерства юстиции СССР, 1947. – Вып. XII. – С. 28–31.
20. Иоффе О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву / О.С. Иоффе // Избранные труды по гражданскому праву / О.С. Иоффе. – М. : Статут, 2000. – С. 575.
21. Агарков М.М. Обязательство по советскому гражданскому праву / М.М. Агарков // Учен. тр. ВИЮН. – М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1940. – Вып. 3. – С. 144.
22. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Д.Д. Гримм. – М. : Издательство «Зерцало», 2003. – 423 с.
23. Ойгензихт В.А. Воля и волеизъявление : очерки теории, философии и психологии права / В.А. Ойгензихт. – Душанбе, 1983. – С. 24.
24. Длугош О.І. Недійсність правочинів з дефектами волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.І. Длугош ; Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака. – К., 2013. – 19 с.
25. Новицкий И.Б. Римское частное право : [учебник] / И.Б. Новицкий, И.С. Перетерский. – М. : Юрид. лит., 1996. – С. 317.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Бахасва Альона Сергіївна – здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Bakhaeva Alona Serhiivna – Applicant of the Department of Civil Law Disciplines of the Faculty № 4 of the Kharkiv National University of Internal Affairs;

alyonabahaeva@gmail.com